

PRIMELE MANEVRE ALE ARMATEI ROMÂNE ÎN DOBROGEA

Rezumat: Armata română s-a organizat în Dobrogea după anul 1878, în condiții specifice acestei regiuni. Treptat au fost incluse în programul militarilor și manevrele militare, executate la început doar de trupele de aici, dar în anul 1907 s-au desfășurat aici primele manevre regale, ce au implicat trupe din toată țara, sub conducerea regelui Carol I. Corespondenții ziarelor din capitală au avut posibilitatea de a asista la manevre și au relatat pe larg desfășurarea lor. Aflăm astfel detalii importante despre pregătirea trupelor, asigurarea hranei, starea de sănătate a militarilor, precum și modul de aplicare a conducerii armatei în caz de război. La aceste manevre au asistat și atașatii militari străini, care au fost interesați de nivelul de pregătire al armatei române.

Cuvinte-cheie: Dobrogea, manevre militare, corespondenți de presă, 1907.

După ce la 14 noiembrie 1878 trupele române au intrat în Dobrogea, îndeplinind hotărârile Statului român și ale Congresului de la Berlin, a urmat o perioadă de organizarea a armatei din Dobrogea, fenomen analizat suficient de bine în lucrările istoricilor militari¹. În pregătirea militară un rol important îl au exercițiile ce implică deplasarea trupelor în anumite zone și simularea luptelor cu forțele inamice, cunoscute îndeobște sub denumirea de manevre militare. În epoca la care ne referim, în Dobrogea s-au executat mai întâi manevre cu participarea doar a trupelor din garnizoanele dobrogene, iar mai târziu, în anul 1907, au avut loc primele manevre regale, ce antrenau trupe din mai toată țara. Lăsând la o parte analiza acestor manevre din punct de vedere strict al artei militare, am considerat necesar să prezentăm aceste exerciții din perspectiva comentatorilor civili, a presei contemporane ce a descris prin relatările corespondenților speciali, diferite aspecte ale acestor manevre, de interes general. Pe de altă parte, menționăm că autoritățile civile nu erau direct implicate în organizarea manevrelor, astfel că arhiva primăriei Constanța nu conține documente importante despre ele, iar cea a prefecturii județului Constanța lipsește pentru această perioadă, fiind distrusă în Primul Război Mondial. Astfel, pentru istoricul Dobrogei, presa centrală devine cea mai importantă sursă de informații asupra acestor manevre militare.

În ziua de 30 iunie 1890 Regimentul 33 Dorobanți a efectuat prima manevră a unor trupe române dobrogene, de după 1878. Era vorba de un marș ofensiv, de la Anadolchioi la Hasancea (azi Valul lui Traian). Ziarul „Universul”, ce prezenta această operațiune pe prima pagină a sa, scria atunci: „Serviciul de siguranță fu aranjat de d. locot. Colonel B. Rosetti, comandantul regimentului. Conducerea coloanei, haltele orare și toate regulile privitoare la marșuri, fură executate cu multă precizie tactică. Coloana ajunsese aproape de punctul decisiv, se trecu la ordinea de luptă și se și simulă un atac, unde orice ochi militar a putut vedea, că fiecare soldat era pătruns de datoria sa”. La Hasancea trupa a rămas în repaus și s-a servit masa, pentru ca la ora 12,30 să pornească înapoi spre Constanța; cităm în continuare: „La 3 ore p.m., regimentul se găsea la gara Constanța, unde era așteptat de un numeros public. Aici dorobanțul dobrogean uită că în 8 ore a făcut

*Constantin CHERAMIDOGLU: dr., Societatea de Științe Istorice Constanța; e-mail: cheramidoglu1959@gmail.com

¹ Vezi în acest sens: Costin Scurtu, *Armata terestră română din Dobrogea (1829-1919)*, vol I, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2008.

peste 30 kilometri și cu capul sus, piciorul sigur, defilă înaintea d-lui general Dunca, care rămase deplin mulțumit”².

În vara anului 1899 presa relatează despre manevra de la Agigea: „Acum câteva zile a avut loc în satul Agigea, de lângă Constanța, o manevră condusă de d. general Candiano-Popescu, împreună cu distinsul stat major al diviziei active Dobrogea sub comanda d-lui colonel Lambru. Planul era astfel constituit: batalionul 2 vânători trebuia să vie dinspre Mangalia închipuind un inamic ce ar fi pătruns în țară prin acea direcție, iar regimentul 34 infanterie trebuia să apere teritoriul rămas, căutând a respinge pe inamic și apoi a se retrage. După un foc bine întreținut, batalionul 2 vânători face o manevră bine condusă de maiorul Romanescu, gonește regimentul 34 și pătrunde în satul Agigea, unde compania căpitanului Botea captivează o companie din regimentul 34 infanterie. Generalul Candiano face elogiul batalionului 2 vânători, arătând apoi mișcările bune și greșite ale regimentului 34. După critică avu loc un copios dejun”³.

La mijlocul lunii iunie a anului 1902, presa anunța că Batalionul 2 de vânători din Constanța executase un marș militar spre capul Tuzla⁴. În luna septembrie, același corespondent de la Constanța scria: „Trupele din localitate au plecat azi la manevre în direcția Topraisar. Divizia s-a împărțit în două brigăzi. Luptele se vor da la 21 curent, iar la 23 va fi defilarea și desconcentrarea”⁵. Urma știrea din 22 septembrie: „aseară, trupele s-au întors de la manevre. Ultimul atac s-a dat lângă Peștera. Reușita a fost admirabilă. Apoi a urmat defilarea, în sat, în prezența generalului Năsturel. Ținuta trupelor a fost perfectă”⁶.

Noi manevre ale trupelor dobrogene aveau loc în anul următor, iar presa anunța despre ele la 11 iunie 1903: „În astă-seară, cu trenul de 9 ore 45 de minute, au sosit aici primul ministru și ministru de război, Dimitrie Sturdza, generalul Arion, colonelul Georgescu și căpitanul Filoti. Măine dimineață vor pleca la Canara (azi Ovidiu, n.n.C.C.) unde vor asista la manevrele brigăzii 17 de infanterie. Au fost întâmpinați la gară de prefect, de generalul Năsturel și de ofițeri”⁷.

Deși de obicei relatările presei despre manevrele militare erau destul de succinte, la cele din anul 1905 presa oferea mai multe amănunte: „Manevrele diviziei 9 s-au terminat. S-au format 2 brigăzi, una a 17-a de nord, cu colonelul Demetrescu; alta a 17-1 de sud, cu colonelul Boerescu. Prima compusă din regimentul 33, batalionul 7 vânători și bateria de artilerie, a plecat cu o zi înainte; a doua compusă din regimentul 34, batalionul 5 și o baterie, ajungându-i la Cogea, au angajat lupta în împrejurimile satului. Apoi, urmărind brigada de nord, s-a dat la Săruț ultima luptă, care a întrecut așteptările. A doua zi s-a făcut defilarea, pe o ploaie torențială, în fața generalului Angheliescu, care a mulțumit șefilor de corpuri pentru modul inteligent cum au condus trupele. În tot timpul manevrelor a plouat. Trupele au plecat spre garnizoanele respective; mâine sosesc trupele orașului nostru”⁸.

La manevrele regale din anul 1906, ce aveau loc în zona orașului Ploiești, participa și divizia de cavalerie ce participase anterior la manevrele din Dobrogea. La conducerea ei venea principele Ferdinand, care sosise la Constanța în ziua de 13 septembrie, la ora 7 dimineața, fiind găzduit la hotelul „Regnier”. La ora 10 în aceeași zi a plecat cu automobilul spre tabăra militară, pentru a asista la lupta brigăzii 1 de roșiori. Apoi a trecut în revistă trupele respective, iar în după amiaza zilei a primit defilarea brigăzii 2 Roșiori ce sosise de la Murfatlar⁹. După lupta din 23 septembrie, din dreptul satului Caramurat (azi M. Kogălniceanu), a doua zi brigada 17 a ocupat satul Dorobanțul, iar brigada 17 bis satul Carol I (azi N. Bălcescu). Iată cum

² „Universul”, an VII, nr. 160 din 14 iulie 1890, p. 1.

³ „Adevărul”, an XII, nr. 3581 din 13 iulie 1899, p. 2.

⁴ „Universul”, an XX, nr. 159 din 13 iunie 1902, p. 3.

⁵ „Universul”, an XX, nr. 255 din 17 septembrie 1902, p. 3.

⁶ „Universul”, an XX, nr. 262 din 24 septembrie 1902, p. 3.

⁷ „Universul”, an XXI, nr. 159 din 13 iunie 1903, p. 3.

⁸ „Universul”, an XXIII, nr. 268 din 30 septembrie 1905, p. 3.

⁹ „Adevărul”, an XVIII, nr. 6130 din 13 septembrie 1906, p. 2; nr. 6131 din 14 septembrie 1906, p. 2.

descria presa aceste exerciții: „În zorii zilei, brigada 17 bis atacă brigada 17, și după o luptă de 3 ore izgonește brigada 17 spre satul Tortomanu, ocupând ea satul Dorobanți. De aici brigada 17 bis pleacă spre orașul Medgidia spre a-l ocupa. Brigada 17 o întâlnește în dreptul satului Docuzol (azi Cuza Vodă, n.n.C.C.) și după o luptă de 2 ore îi izgonește; dându-se sfârșitul manevrei, ambele brigăzi se întrunesc și intră în orașelul Medgidia, unde cantonează până a doua zi (...). În ziua de 26, după un marș de 4 ore, întreaga divizie ia formație de luptă pentru a ocupa satul Cobadin, un punct strategic înspre Bulgaria; în sat se afla batalionul 5 vânători care reprezintă o divizie inamică. Lupta s-a dat în cele mai bune condițiuni, deși oamenii se aflau osteniți, prin ocuparea satului Cobadin. În tot timpul manevrei, un timp splendid a favorizat foarte mult mărșeluirea. Deși anul acesta etapele nu erau mari, dar modul și direcțiunile în care au avut loc manevrele, au fost cu mult mai importante decât în anii trecuți. Din satul Cobadin, reg. 33 și bat. 7 vânători au plecat spre Cernavoda, plecând reg. 33 în spre Tulcea pentru a-și lua garnizoana. Restul trupelor, după un marș de 5 ore, a ajuns în Constanța, deși timpul acum se stricase și mărșeluirea devenise anevoioasă. Moralul trupelor a fost satisfăcător”¹⁰.

În anul 1907 se hotăra ca manevrele regale să se desfășoare pentru prima dată în Dobrogea, pe direcția Măcin-Tulcea, cu participarea diviziilor a III-a și a IX-a din corpul 2 de armată. Analizând ideea acestor manevre, ziaristul C. Demetrescu scria atunci în „Dimineața”, între altele: „Armata noastră a făcut până acum manevre în toate regiunile țării afară de Dobrogea. În această parte a țării, dacă nu ne înșelăm, nu s-au făcut până acum manevre mari, regale, unde luptele se dau între divizii. Prin urmare manevrele regale din acest an își au importanța lor. Regiunea Dobrogea a fost foarte bine studiată de marele stat major. Pe baza acestor studii se vor desfășura manevrele din anul acesta. Din aceste manevre va ieși pentru armata noastră învățământul cum va trebui apărată Dobrogea când țara va fi atacată pe regiunea dintre gura Prutului și Tulcea, sau când armata străină ar fi debarcată pe malul Mării Negre, în regiunea județului Tulcea. Armata noastră ce n-are garnizoana în Dobrogea va face, cu ocazia manevrelor, și experiența cum va putea trece Dunărea și pe unde va putea s-o treacă, în caz când o armată străină ar pătrunde prin partea de nord a Dobrogei. În acest scop s-au ales punctele Galați și Brăila. Prin Brăila la Măcin se vor trece trupele la mergerea în manevre, iar la înapoiere vor fi aduse de vasele marinei de război de la Tulcea la Galați”.

Autorul citat avea în vedere și necesitatea unor manevre similare în sudul Dobrogei, după cum vedem în același loc: „Va mai rămâne pentru viitor să se facă manevre în jud. Constanța, unde teritoriul românesc e mai expus invaziei armatelor străine. Și anume pe linia de frontieră dintre Dobrogea și Bulgaria. Acele manevre vor fi cel puțin tot așa de importante cum sunt cele din anul acesta. N-ar putea da nimănui de bănuț asemenea manevre întrucât fiecare stat e în dreptul său să studieze și să experimenteze mijloacele de apărare și modul în care trebuie să se apere la caz de pericol, pornind de la ideea că pericolul poate să-i vină oricând și din orice parte”¹¹.

Epidemia de febră tifoidă ce a izbucnit în județul Tulcea a afectat însă planurile Marelui Stat Major. Ca o primă măsură, trupele aflate la Brăila au trecut repede Dunărea, iar trenurile ce trebuiau să mai sosească aducând alte regimente, au fost îndreptate spre Medgidia; în presă se aprecia că manevrele urmau să se desfășoare între Medgidia și Babadag, sau între Constanța și Medgidia, Constanța-Cogealac. Regimentul 33 a plecat de la Tulcea la Cataloi, apoi spre Babadag. Bagajele și caii regelui Carol I, ce se aflau deja la Tulcea, au fost imbarcate pe șlepuri și duse la Galați, iar la Constanța se aștepta ca în ziua de 15 septembrie să sosească un tren cu 17 vagoane cu bagajele familiei regale. În oraș se faceau pregătiri intense pentru buna primire a Suveranilor, scop în care se lucra și noaptea la pavarea străzilor, sub supravegherea prefectului Scarlat Vârnav. Familia regală urma să ocupe întreaga clădire a palatului regal, personalul avea să fie găzduit la hotelul „Central” iar atașajii militari străini la hotelul „Carol I”. Pentru siguranța orașului polițaiul Cimbru

¹⁰ „Universul”, an XXIV, nr. 269 din 1 octombrie 1906, p. 1.

¹¹ „Dimineața”, an IV, nr. 1236 din 23 iulie 1907, p. 2.

primea ca sprijin de la București, 30 de sergenți și mai mulți comisari. Cartierul marelui stat major se muta de la Tulcea și inițial s-a propus Cogeaș, dar și această comună înregistrase 12 cazuri de febră tifoidă, astfel că se opta pentru o altă locație, mai ferită¹². Până la urmă, Statul Major General, condus de generalul Crăiniceanu, s-a cazat în vila Miulescu de la Murfatlar.

Pregătirile pentru primirea oaspeților la Constanța continuau în ritm rapid în zilele următoare: „polițaiul Cimbru lucrează pentru găsirea de cuartir pentru ofițerii de stat major care vor locui aici, precum și loc de garaj pentru 10 automobile. Primăria invită pe cetățeni să-și curețe casele și îngrijește de pavoazarea orașului”, informa presa¹³.

Pe de altă parte a trebuit ca depozitele de aprovizionare făcute la Cerna, Cadichioi și Tulcea să fie relocalate mai aproape de viitorul loc de desfășurare a trupelor. În acest context, generalul Culcer ce comanda Divizia a IX-a, a dispus ca trupele aflate în marș spre noile puncte de concentrare să încarce aceste provizii în trenurile lor regimentare. Corespondentul ziarului „Universul” mai adăuga unele considerente ce afectau desfășurarea manevrelor în noua locație. Astfel, el nota: „Terenul pe care se vor desfășura manevrele în lungul liniei ferate Cernavoda-Constanța e un teren descoperit, deși tăiat ici și colo de văile ce se găsesc pe cele două mari platouri de la nordul și sudul văii Carasu; așa că operațiunile vor lăsa poate de dorit în ceea ce privește surprinderile reciproce. Numeroasele văi ale acestei regiuni care mai toate au direcția nord-sud și viceversa, adică o direcție perpendiculară pe linia de operațiune, vor fi desigur obiectul unui schimb de lupte succesive. Localitățile sunt rare și în afară de Medgidia, mici și sărace. Trupele și mai ales caii vor avea să sufere mari neajunsuri din această cauză”¹⁴.

La Constanța se afla Divizia IX, compusă din două regimente de infanterie și o brigadă de vânători, sub comanda generalului Culcer, iar la Cernavoda se cantonase divizia a III-a cu patru regimente de infanterie, condusă de generalul Cica. Cavaleria acestei divizii avea șase regimente de roșiori și era susținută de două baterii de artilerie călăreață aflate la Celibichioi (azi Mircea Vodă), iar cea a Diviziei a IX-a, cu trei regimente de călărași, cantonase la Hasancea. Principele Ferdinand fiind plecat în străinătate, direcția manevrelor regale a fost luată de generalul Averescu, ministrul de război. El a fost informat de colonelul Istrati, șeful de stat major al corpului II de armată asupra caracteristicilor terenului pe care urmau să se desfășoare manevrele și a stabilit ca la Murfatlar să fie așezat cartierul general al manevrelor. Regele a sosit la Cernavoda și a dormit noaptea pe vaporul „Principesa Maria”. A doua zi s-a îndreptat spre Constanța cu trenul, oprind pe drum pentru a se întâlni cu generalul Averescu și ofițerii de stat major.

Atunci s-a fixat și tema manevrelor: „Un corp de trupă de la partidul albastru (divizia IX) a început debarcarea prin Constanța. Trupa din partidul roșu (divizia a III-a) sosește pe stânga Dunării, la Cernavoda. Partidul albastru are însărcinarea de a înainta de la Constanța la Cernavoda, iar partidul roșu merge întru întâmpinarea trupelor debarcate la Constanța, spre a le ataca. Situația inițială e următoarea: Se presupune că sunt debarcate brigada de vânători și brigada de călărași, restul diviziei va continua a doua zi debarcarea. Divizia a III-a, se presupune că debarcă trupe la Cernavoda, divizia de roșiori se presupune că a terminat debarcarea și a înaintat până la Celibichioi. La Defcea (azi Gherghina, n.n.C.C.), va staționa în seara de 19 partidul albastru și va fi astfel împărțit: Brigada de călărași la Hasancea, brigada de vânători la Constanța, iar restul diviziei IX (se presupune că e imbarcat) la Constanța. Partidul roșu este împărțit astfel: divizia de roșiori la Celibichioi-Defcea și divizia III la Cernavoda”¹⁵.

Prezența corespondenților de presă pe terenul manevrelor ne permite să aflăm cum s-au desfășurat aceste exerciții, așa că vom cita câteva dintre relatările lor. „În ziua de 20 sept. s-a dat o luptă între brigada de călărași și divizia de roșiori. Desfășurarea luptei s-a dat în următoarele condițiuni: Brigada de călărași

¹² „Universul”, an XXV, nr. 254 din 16 septembrie 1907, p. 2.

¹³ „Universul”, an XXV, nr. 257 din 19 septembrie 1907, p. 1.

¹⁴ „Universul”, an XXV, nr. 261 din 23 septembrie 1907, p. 1.

¹⁵ „Voința Națională”, an XXIV, nr. 6693 din 22 septembrie 1907, p. 2.

comandată de d. colonel Văleanu, fiind inferioară diviziei de roșiori, a căutat să predomine lupta prin poziția locului ce va ocupa. În acest scop se hotărăște să aștepte înapoia crestei dealurilor Horoslar-Bair. Acum artileria acestei brigăzi ocupând din vreme pîntenul sudic al acestui deal, începe să bată cu focul divizia de roșiori, care înainta pe teren descoperit. Pentru a contrabate această artilerie, divizionul de artilerie călăreață al diviziei de roșiori, deschide focul de pe dealul Caratai (azi Nisipari, n.n.C.C.). La orele 12 și jum. divizionul de roșiori se desfășoară între satele Nazarcea și Alacap (azi Poarta Albă, n.n.C.C.); brigada de călărași fiind în față, o întâmpină. Un escadron al diviziei de roșiori atacă bateria acestei brigăzi, urcând în furagiori panta dealului Horoslar-Bair. Brigada de călărași avea de partea sa terenul, iar divizia de roșiori forța numerică. Pe de altă parte trebuie remarcat și întrebuințarea companiei de cicliști care, fiind atașată brigăzii de cavalerie a fost de un mare sprijin în tot timpul acțiunii. Astfel adăpostindu-se după Valul lui Traian, deschizând focul la distanță de o sută de metri, asupra unui escadron de roșiori care fusese atras în cursă de către un escadron de călărași. În timpul șarjei trupa de cavalerie ia liziera sudică a satului Nazarcea, găsindu-se astfel la flancul drept al artileriei brigăzii de călărași și care numai astfel are nevoie de o susținere specială. După șarja trupele celor două cavalerii s-au retras înapoia linie de demarcație, stabilindu-și astfel avant-posturile. Trebuie de notat că regele, principesa Maria și principele Carol, au luat parte în mod excepțional la șarja cavaleriei din acest an. (...) La șarja trupe de cavalerie se credea că vor cădea mulți soldați, însă ținuta trupe de cavalerie a fost mai mult decât excelentă. De altfel întreaga sănătate a trupe de cavalerie e foarte bună”.

Reporterul citat remarcă însă că „trupele n-au putut fi cantonate din cauză că satele sunt prea puțin încăpătoare și rare; ele au trebuit să bivouacheze”. Lipsa de apă din regiune afecta trupele, astfel că s-a recurs la ajutorul serviciului municipal al Capitalei, care a dispus „să se aducă coloane întregi de butoaie cu apă”¹⁶.

Iată și descrierea luptelor din ziua de 22 septembrie: „Divizia IX forțată a se retrage din pozițiunea ce ocupa în ziua de 21, consideră că ar mai putea rezista cu succes într-o nouă pozițiune aleasă la vest de satul Hasancea pe înălțimile Horoslar-Bair. În acest scop întări această înălțime cu lucrări de fortificație pasageră atât pentru infanterie cât și pentru artilerie, întinzând flancul stâng până la înălțimile de la sud de calea ferată. Aci divizia IX dispunea astfel: regim. Constanța nr. 34 ocupă întăririle de pe dealurile Horoslar-Bair, reg. Tulcea 33 ocupă întăririle de la sud de calea ferată, iar artileria își construiește adăpost înapoia crestei, măsurându-și distanța probabilă, de la care artileria adversă urma să deschidă focul. Brigada de vânători înapoia crestei a constituit trupele de manevrare, brigada de călărași cu bateria călăreață la aripa dreaptă, la nord de Valul lui Traian. Divizia a III-a a pornit din cantonamentele sale în două coloane. Cea de la sud îndreptându-se spre înăuntrul poziției, iar cea de la nord căuta ca prin înapoia crestei înălțimilor să se defileze și să debușeze pe flancul drept al apărării. Această mișcare de întoarcere nefiind legată cu atacul de front, face ca întreaga coloană de la nord să se găsească în fața brigăzii de vânători, care fiind neangajată pentru atac și fiind atunci și bine susținută de artilerie, face ca mișcarea înconjurătoare să nu reușească și întreaga coloană de nord a diviziei a III-a să fie forțată a se retrage. Divizia IX fiind astfel degajată de una din coloane, își îndreaptă toate forțele sale contra atacului de front, trecând la ofensivă și forțând astfel ca să se retragă și restul trupelor diviziei a III-a. Lupta de urmărire se continuă câțva timp, după care se sună din înalt ordin al regelui încetarea manevrelor”¹⁷.

În ceea ce privește alimentația trupelor, tot din relatările corespondenților de presă aflăm amănunte interesante: „în zilele obișnuite, trupelor li se dă carne și pâine obișnuită; în ziua de 22 curent însă, se va da soldaților pâinea de război, pentru încercare. La manutanța din București s-au fabricat 28 mii de pâini coltuce cu un fel de frământare care dă pâinei o deosebită consistență. Și se va servi soldaților pâine de 5 zile fabricată în modul acesta. Pentru uzul zilnic, pâinea se fabrică în cuptoarele ambulantei. Coacerea pâinii se poate face și în mers. Calitatea acestei pâini, din care am avut prilejul să gust, e excelentă. Intendența mai dispune de

¹⁶ „Dimineața”, an IV, nr. 1298 din 23 septembrie 1907, p. 3.

¹⁷ „Dimineața”, an IV, nr. 1299 din 24 septembrie 1907, p. 3.

un cuptor sistem german care fabrică 2800 pâini pe ceas. Dacă experiențele cu acest cuptor vor da rezultate bune, cuptoarele actuale se vor înlocui cu noi cuptoare de sistem german”. Mai adăugăm că depozitul de furaje și alimente se fixase la Medgidia¹⁸.

Măsurile sanitare erau și ele consemnate de același ziar: „un medic vizitează fiecare cameră înainte de sosirea trupelor. Localitatea e cercetată din toate punctele de vedere și se iau cele mai întinse măsuri sanitare spre a preveni orice epidemie. Două trenuri circulă pe linia Constanța-Cernavoda pentru transportarea bolnavilor la cele două spitale militare ambulante, de câte 50 paturi, înființate unul la Constanța, iar celălalt la Cernavoda”.

Și organizarea serviciului telegrafo-poștal era considerată de ziariști excelentă: „Serviciul e organizat militarmente, iar impiegații sunt puși sub ordinele ministrului de război. Șeful serviciului e d. I. Niculescu, iar dirigintele oficiului d. Th. Antoniu. Zelul depus de toți impiegații serviciului nu lasă nimic de dorit. Orice corespondență privitoare la manevre se concentrează la Murfatlar. Oficiul, care cunoaște poziția tuturor trupelor are grije de a trimite corespondența numeroasă la destinația cuvenită. Serviciul urmărește pas cu pas statul major general. Grație perfecțiunii la care a ajuns acest serviciu, se pot instala oficii chiar pe câmp, luându-se firele de pe drum. D. ministru de război va fi în măsură de a avea convorbiri telefonice cu diferiții comandanți de trupe, chiar de pe câmpul de război”¹⁹.

Mai reținem din corespondențele de pe câmpul manevrelor și alte informații și impresii legate de comportamentul trupelor implicate în exerciții: „cu ocazia acestor lupte, soldații noștri au dat încă o dată dovada unei rezistențe puțin comune. Luptele, deși au durat de dimineață și până pe la orele 2 după amiază, totuși după terminarea lor, ostașii aveau o mină excelentă. (...) În schimb însă armata a îndurat multe neajunsuri din cauza prafului ce acoperă drumurile pe câmp și care, în timpul marșurilor se ridică în văzduh învelind totul în nori groși. Afară de aceasta șarjele de cavalerie erau stânjenite din cauza prafului. La șarja de ieri, în mai multe rânduri s-au produs oarecare îmbulzeli din cauză că călăreții nu se mai vedeau unii pe alții din cauza perdelei de praf ce se ridică între ei”²⁰.

Unul din corespondenții de presă a avut ocazia să vadă luptele organizate în ziua de 22 septembrie dintr-un balon al armatei și a relatat apoi despre aceasta: „La orele 10 dimineața, compania de aerostație era în acțiune, urmărind de sus cu balonul toate mișcările trupelor. Căpătând autorizația, am făcut și eu o ascensiune cu balonul. Pe când mă aflam în văzduh și observam mișcările ofițerilor care erau în comunicație telefonică cu statul major, a sosit călare principesa Maria, care a exprimat dorința de-a face de asemenea ascensiune cu balonul. Balonul a fost coborât, apoi s-a urcat din nou cu principesa la o înălțime de 300 metri, unde a stat vreo 15 minute”²¹. Conform unei alte surse, era vorba de „marele balon al regimentului întâi de geniu”²².

Manevrele regale ale armatei române erau urmărite de la fața locului nu doar de atașații militari străini aflați pe lângă reprezentanțele diplomatice de la București, dar și de unii din alte capitale: Hubert de Belloy de Saint Liénard, ce era atunci atașat naval al Franței la Petersburg, cpt. Von Strompel, atașatul militar german de la Constantinopole, baronul Rubin de Cerwin, atașatul italian de la Sofia, maiorul Eardley Russel și cpt. Bertrand Stewart din Anglia²³. Guvernul otoman a trimis o misiune specială, din care făceau parte colonelul de stat-major Hassan Izet Bey, colonelul Feizi Bey, ambii profesori la școala superioară militară din Constantinopol, precum și căpitanul Munir-Bey, fiul ministrului otoman la Paris, iar Austro-Ungaria era reprezentată de noul ei atașat militar, căpitanul Fischer de Ledenice și de lt.-col. de Roswadowsky, fostul ei

¹⁸ „Universul”, an XXV, nr. 260 din 22 septembrie 1907, p. 3.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ „Universul”, an XXV, nr. 262 din 24 septembrie 1907, p. 1.

²¹ „Dimineața”, an IV, nr. 1299 din 24 septembrie 1907, p. 3.

²² „Voința Națională”, an XXIV, nr. 6682 din 7 septembrie 1907, p. 2.

²³ „Universul”, an XXV, nr. 259 din 21 septembrie 1907, p. 1.

atașat. De misiunile străine avea să se ocupe căpitanul C. Manu, în tot timpul manevrelor²⁴. Atașatii militari străini erau așteptați să sosească în ziua de 19 septembrie cu un tren special la Constanța²⁵.

În ceea ce privește accesul presei române pe câmpul de manevre, generalul Averescu a decis ca reprezentanții ziarelor acceptate să urmărească manevrele, să fie prezenți în ziua de 19 septembrie la Murfatlar, unde aveau să intre în legătură cu căpitanul de artilerie Mihail Florescu, de la Marele Stat Major, care urma să le dea explicațiile necesare pe timpul manevrelor²⁶. În legătura cu acestea, corespondentul ziarului „Universul” nota atunci: „D. căpitan Florescu e un ofițer de o rară gentilețe. D-sa m-a primit cu mare amabilitate, dându-mi harta terenului manevrelor, o cartă de legitimație și un bandaj tricolor, punându-mă în același timp în curent cu situația trupelor pe ziua de azi”. Amintind apoi că însemnătatea acelor manevre era deosebită, ele „având loc la frontieră”, ziaristul mai scria: „nu vor fi admise a urmări mișcarea trupelor decât persoanele care vor fi prevăzute de cuvenitele legitimații. Și apoi, dorința d-lui ministru e ca să nu se publice nimic inexact cu privire la manevre, îndeosebi știri din acelea care ar izbi diferite susceptibilități”²⁷.

Tot în legătură cu atenția marilor puteri asupra manevrelor din Dobrogea, amintim și un zvon ce circula la acea vreme, privind localizarea manevrelor în județul Tulcea, ce deranja vădit imaginea Rusiei în zonă. Se afirma în unele cercuri diplomatice că ministrul rus de externe Alexander Izvolsky, la întrevvedereea ce a avut-o la Viena cu Dimitrie A. Sturdza, i-ar fi spus că „la Petersburg se interpretează rău faptul că manevrele se fac la Tulcea, ceea ce ar fi hotărât în realitate schimbarea planului de manevre”. Ziarul ce publica această informație neverificată, mai adăuga însă: „faptul nu are o mare importanță. Și alte state, puteri mari, au pățit același lucru și pentru a nu înăspri relațiile, schimbau planul manevrelor, din moment ce dădeau loc la interpretări”²⁸. Același ziar afirmase anterior că „autoritățile din Dobrogea au descoperit pe mai mulți ofițeri ruși, travestiți, care ar fi intrat în țară, pe ascuns, în scop de a urmări manevrele regale române și a lua cunoștință de tema acelor manevre”²⁹. Știrea era ironizată în ziarul „Voința Națională”, care se întreba dacă tema acelor manevre „n-o putea afla atașatul militat respectiv?”³⁰.

Și corespondentul de la Tulcea al publicației „Neamul Românesc” exprima nedumerirea față de schimbarea planurilor manevrelor regale: „Schimbarea manevrelor regale de la Tulcea la Constanța trebuie privită ca o urmare a incapacității administrației județene din Tulcea și ca o dovadă a neîncrederii guvernului în reprezentantul său de aici. Se știe că pentru Tulcea nu s-a găsit încă un prefect, iar actualul director de prefecură, care <<girează>> de aproape șapte luni, n-a fost în stare să lămurească celor în drept cazul cu epidemia de febră tifoidă din județ și oraș. Căci în oraș n-au fost până acum decât vreo 18 cazuri, din care cele mai multe izolate în spital, iar comunele din zona manevrelor erau absolut sănătoase, căci puținii bolnavi – 2-3 într-un sat – au fost cu toții izolați din timp în spitaluri. În schimb în Constanța, atât în oraș cât și în comunele pe unde a trecut sau poposit armata, au existat și există multe cazuri de febră tifoidă, și totuși aceasta n-a fost un motiv pentru a se contramanda sau schimba manevrele”. Se aminteau apoi pagubele suferite de tulceni, prin cheltuielile antamate în vederea primirii trupelor: „Negustorii grămadiseră cantități colosale de mărfuri, pe care astăzi n-au cum să le desfacă și cele mai multe se strică (cărnuțurile, berea, etc). Primăria orașului și județul au cheltuit sume mari pentru decorarea orașului, construirea de tribune și instalațiuni, amenajarea diferitelor locale pentru familia regală și suită. Chiar și particularii au făcut cheltuieli mari. Își poate deci închipui oricine cât de mare a fost decepția tuturor, când s-a auzit într-o bună dimineață că manevrele nu se mai fac la Tulcea. Și, deoarece nimeni nu putea crede că exagerarea zvonurilor despre

²⁴ „Tribuna”, Arad, an XI, nr. 207 din 20 septembrie 1907, p. 2; nr. 209 din 22 septembrie 1907, p. 3.

²⁵ „Universul”, an XXV, nr. 258 din 20 septembrie 1907, p. 3.

²⁶ „Adevărul”, an XX, nr. 6490 din 18 septembrie 1907, p. 3.

²⁷ „Universul”, an XXV, nr. 260 din 22 septembrie 1907, p. 3.

²⁸ „Adevărul”, an XX, nr. 6502 din 30 septembrie 1907, p. 1.

²⁹ „Adevărul”, an XX, nr. 6481 din 9 septembrie 1907, p. 3.

³⁰ „Voința Națională”, an XXIV, nr. 6684 din 11 septembrie 1907, p. 3.

epidemie a fost cauza acestei schimbări, s-a întărit tot mai mult credința că adevărata cauză a fost frica de încurcături diplomatice cu Rusia. Și astfel manevrele au avut de urmărit să deștepte în populația județului – în mare parte străină – convingerea că statul românesc nu e destul de tare ca să poată face manevre în această parte a țării”³¹.

La finalul manevrelor, în seara zilei de 22 septembrie, la cercul militar din Constanța a avut loc un banchet dat de direcțiunea manevrelor în onoarea tuturor ofițerilor români și străini, ce au luat parte la manevre. Cu acest prilej, generalul Averescu s-a adresat în limba franceză atașăților militari prezenți la manevre, astfel: „E foarte măgulitor pentru noi că am văzut asistând la manevrele noastre o pleiadă de străluciți ofițeri străini. Dacă cele ce ați văzut în aceste trei zile au putut să vă intereseze, noi vom fi foarte mulțumiți și plăcerea de a vă fi avut între noi va fi prin aceasta mult mai mare”. Răspunzând, colonelul turc Șefschet-bey a afirmat că „manevrele din acest an au fost poate cele mai interesante prin modul lor de desfășurare și prin calitățile ce au pus în evidență”³².

Manevrele regale s-au încheiat, conform tradiției, cu o frumoasă revistă desfășurată pe câmpul de la Anadolchioi. Regele și familia regală au plecat de la palatul din Constanța în automobile spre Anadolchioi; conform presei, „ajuns pe câmp Suveranul a încălecat și însoțit de aghiotantul regal a trecut în revistă trupele care au primit pe M.S. cu entuziaste strigăte de urale. Apoi Suveranii, principii, atașății militari străini, ofițerii generali, au luat loc în fața tribunei unde M.S. Regele a primit defilarea. Tribuna era plină de invitați, de asemenea și câmpul era ticsit de mii de persoane venite din Constanța”³³. Generalul Averescu, ministru de război și colonelul adjutant Istrati, șeful statului major au condus defilarea tuturor unităților militare participante la manevre. Conform uzanțelor, după defilare, regele a chemat pe șefii militari pentru a le prezenta critica manevrelor.

La orele 19,30 a început marele banchet oferit de rege în onoarea armatei, într-un pavilion situat pe cheul nou al portului, care „era splendid decorat și iluminat de sute de becuri electrice”. Cu acest prilej, regele a ținut un toast, din care reținem următoarele rânduri: „Am ținut să fac manevrele pentru prima oară în Dobrogea, pe acest pământ românesc, moșia lui Mircea cel Mare, pururea alipită de țara românească. Mulțumesc ambelor divizii, care au dat dovezi de tactică, și prin desfășurarea luptelor ce au avut loc patru zile au arătat că instituția ostășească la noi a făcut progrese repezi într-un timp foarte scurt. Beau în sănătatea scumpei mele armate, căreia îi doresc propășire mai departe; în al doilea rând ridic paharul în onoarea Dobrogei și deosebit pentru județul și orașul Constanța, care mi-au dovedit atâta dragoste în timpul șederii mele”. La rândul său, generalul Averescu a spus: „Prin trupele ce au manevrat sub ochii augustului lor șef, Majestatea Voastră poate să aprecieze rodul muncii unui an întreg de instrucție în toată armata, iar observațiile ce Majestatea Voastră ați binevoit a face la sfârșit, se răsfrâng asupra întregii armate, fie ca plată pentru cele făcute, fie ca prețioase învățăminte de care să ne călăuzim în viitor. Anul acesta însă, împrejurări deosebite au făcut ca manevrele să aibă o importanță cu mult mai mare ca cea obișnuită; pentru prima oară trupe din interiorul țării au manevrat sub ochii Majestății Voastre împreună cu trupele dobrogene, în această parte a țării pe care Majestatea Voastră a numit-o un mărgăritar al Coroanei române și de care sunt legate cele mai glorioase și scumpe amintiri din istoria redeșteptării noastre”³⁴.

Finalul manevrelor era comentat și în presa vremii. Citând opiniile „persoanelor competente”, „Adevărul” nota: „Avem cuvânt să fim mulțumiți de manevrele din anul acesta”, adăugând însă că „în interesul armatei, criticile sincere asupra manevrelor sunt neaparat necesare. Dacă erori s-au întâmplat, ele trebuiesc relevate, căci rostul manevrelor este tocmai de a vedea ce erori s-ar putea întâmpla într-un caz serios și a le preveni”. Cât despre defilarea ce încheiase manevrele, ziaristul ce semna cu pseudonimul

³¹ „Neamul Românesc”, an II, nr. 44 din 4 octombrie 1907, p. 693.

³² „Dimineața”, an IV, nr. 1300 din 25 septembrie 1907, p. 1.

³³ „Universul”, an XXV, nr. 263 din 25 septembrie 1907, p. 2.

³⁴ „Universul”, an XXV, nr. 263 din 25 septembrie 1907, p. 3.

„Strat”, scria: „Defilarea a fost fără discuție frumoasă. E un aspect care trebuie să emoționeze și pe cel mai încarnat antimilitarist, masa aceasta mare de oameni, care se mișcă în același ritm și cu mândria eroilor din a doua zi de victorie. Cu atât mai mult însă trebuie să emoționeze această paradă pe aceia care, cum suntem noi, partizani ai păcii, înțeleg însă că în actualele împrejurări, armata reprezintă integritatea teritorială a patriei, cinstea ei, dreptatea!”³⁵.

În anul următor aveau loc în Dobrogea alte manevre, speciale de cavalerie, cu participarea a două divizii de roșiori, cu 10 regimente, sub conducerea principelui Ferdinand³⁶, iar în anul 1909 manevrele Diviziei a IX-a s-au axat pe linia Dunării, implicând și flota dunăreană³⁷.

În luna august a anului 1910 s-a realizat în Dobrogea prima concentrare la care a luat parte întreg corpul V de armată. Se aprecia în presă că „această concentrare e începutul unei temeinice organizări militare a Dobrogei și în curând se vor pune temeliile taberelor în regiunile arătate, ridicându-se cazărmile necesare pentru toate trupele, studiile fiind deja făcute și fondurile asigurate”³⁸. Manevrelor au început în ziua de 11 septembrie 1910 și s-au desfășurat în regiunea Medgidia–Cogealac. Conform ziarului citat, „aceste manevre vor pune sfârșit concentrărilor corpului V de armată și vor permite să se aprecieze valoarea unităților de rezervă care compun divizia X”. La conducerea lor erau generalul Crăiniceanu și generalul Romulus Boteanu, șeful statului major general³⁹. Trupele dobrogene ce formau corpul V de armată, deși formal trebuia să formeze două divizii, deocamdată doar divizia IX avea efectivul complet, urmând ca din toamna anului 1911 să se întrească și cealaltă divizie. În aceste condiții, în septembrie 1911 aveau loc manevre în regiune Medgidia, cu trupele existente la acea dată⁴⁰.

Cele mai mari manevre de până atunci se preconizau a fi realizate în Dobrogea, în toamna anului 1912, când la manevrele regale urmau să participe 60.000 de militari, cu implicarea trupelor din toată țara, trecerea Dunării la Hârșova pe pod de pontoane, folosindu-se atât vasele flotei cât și avioanele de cercetare. Din cauza ploilor torențiale ce au crescut apele Dunării, s-a renunțat la această idee și manevrele au fost mutate în zona București-Ploiești⁴¹.

Despre importanța și rolul manevrelor, în general, în pregătirea militară a unui stat, scria ceva mai târziu lt-colonelul Moldoveanu Aurelian, rânduri valabile și pentru epoca la care ne referim aici: „Atât pentru comandanți, cât și pentru executanți, manevrele în general constituie cele mai desăvârșite ocazii pentru examinarea rezultatelor obținute într-un an de instrucție, precum și pentru desăvârșirea puterii de concepție și de înțelegere din partea elementelor de conducere. Fără aceste ocazii, care să înlesnească exercitarea concepției într-un caz cât mai aproape de realitate, rutina și prejudecata ar face un prea larg popas, în pregătirea intelectuală a războiului”⁴².

Vedem din cele de mai sus că manevrele militare desfășurate în Dobrogea au fost bine prezentate în presa vremii, care a urmărit aceste exerciții din toate punctele de vedere. S-a scris despre localizarea pentru prima oară a manevrelor în Dobrogea, despre implicațiile politice internaționale ale acestei decizii, despre rolul regelui Carol I în hotărârile privind tema manevrelor și alegerea locului de desfășurare a lor. Sunt relevante informații despre moralul trupei, despre starea de sănătate, dar și despre asigurarea logistică necesară, aprovizionarea cu alimente și furaje, problema apei, a căzării ofițerilor, etc. Pentru prima oară presa

³⁵ „Adevărul”, an XX, nr. 6497 din 25 septembrie 1907, p. 1.

³⁶ „Universul”, an XXVI, nr. 254 din 15 septembrie 1908, p. 2.

³⁷ „Dimineața”, an VI, nr. 1996 din 12 septembrie 1909, p. 3.

³⁸ „Universul”, an XXVIII, nr. 233 din 26 august 1910, p. 1.

³⁹ „Universul”, an XXVIII, nr. 251 din 13 septembrie 1910, p. 4.

⁴⁰ „Universul”, an XXIX, nr. 235 din 28 august 1911, p. 1.

⁴¹ „Universul”, an XXX, nr. 256 din 17 septembrie 1912, p. 3.

⁴² *După manevrele regale*, de lt. colonel Moldoveanu Aurelian în „România Militară”, an LXXIV, nr. 12 din 1 decembrie 1937, p. 13.

căpăta importanță și pentru conducătorii militari, care au asigurat condițiile necesare pentru o corectă informare a corespondenților de presă și prin ei, a publicului larg. Imaginea armatei române căpăta noi valențe și prin prezența în număr mare a atașailor militari străini, care au putut vedea la fața locului gradul de pregătire a conducerii armatei dar și a soldatului român.

Pentru că manevrele regale din anul 1912 nu s-au mai putut desfășura în Dobrogea, putem spune că cele efectuate în anul 1907 au fost cea mai importantă desfășurare a trupelor dobrogene de până la implicarea României în al doilea război balcanic, ce avea să fie în vara anului 1913.

THE FIRST MANEUVERS OF THE ROMANIAN ARMY IN DOBRUJA

Abstract: *The Romanian army was organized in Dobruja after 1878, under conditions specific to this region. Gradually, military maneuvers were included in the military program, initially carried out only by the troops here, but in 1907 the first royal maneuvers were held here, involving troops from all over the country, under the leadership of King Carol I. Newspaper correspondents from the capital had the opportunity to witness the maneuvers and reported extensively on their development. We thus learn important details about the training of the troops, the provision of food, the health of the soldiers, as well as the way in which the army's leadership was applied in the event of war. Foreign military attaches also attended these maneuvers, who were interested in the level of training of the Romanian army.*

Keywords: *Dobruja, military maneuvers, newspaper correspondents, 1907.*